

Jurisdiction of Courts in Private Enforcement of Competition Law- A Comparative Study of European Union and Iranian Law

Mostafa Asgharian¹ , Seyed Nasrollah Ebrahimi²

1. PhD Candidate in International Trade and Investment Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: msf.asgharian@modares.ac.ir

2. Corresponding author, Associate Professor in Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: snebrahimi@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Manuscript received:
5 February 2024
final revision received:
14 August 2024
accepted:
16 January 2025
published online:
19 January 2025

Keywords:

Competition Law,
European Law,
Jurisdictional Rules,
Conflicting Judgments,
Parallel Proceedings.

Abstract

Private enforcement of competition law means that natural or legal persons aggrieved by the anti-competitive practices of undertakings bring actions before national courts. Anti-competitive procedures possessing cross-border elements, on account of a link to diverse countries' markets and the adverse impacts on them, are associated with the complexities of conflicting jurisdictions to initiate private lawsuits. In EU law, significant and constant alterations have been made in this field by the European Court of Justice. This article strives to compare the jurisdictional rules in competition law claims in the European Union and Iranian law through these judicial precedents along with growing research of legal writers and with a comparative approach. The authors of this article believe that notwithstanding the tortious nature of competition law claims and the invalidity of anti-competitive agreements and irrespective of whether they are "follow-on actions" or "stand-alone actions", having recourse to the jurisdictional rules related to the contract in both legal systems is plausible and untainted by a problem, and what is indeed requisite for determining the appropriate jurisdiction is perceiving the court with the closest link to the litigation. It has likewise been acknowledged in this article that in Iran's judicial system, the imperative legislations have not been adopted to impede the courts from handing down conflicting judgments in civil and commercial disputes in the international context, notably appertaining to competition law, which entails the consideration of Iran's legislative institutions.

Cite this article: Asgharian, Mostafa; Ebrahimi, Seyed Nasrollah. "Jurisdiction of Courts in Private Enforcement of Competition Law- A Comparative Study of European Union and Iranian Law ", *Private Law Studies*, 54 (4): 447-470.

DOI: <https://doi.com/10.22059/JLQ.2025.368713.1007823>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.com/10.22059/JLQ.2025.368713.1007823>

Introduction

In the European Union, under the rules on the free movement of companies, goods, and services, European corporations may operate in other member states or offer their goods and services without paying customs duties. This implies that a European corporation may trade in several European countries, with or without establishing a branch or subsidiary, albeit it is obligatory to conform with the rules on trade competition that are functional at the level of this Union via the Treaty on the Functioning of the European Union. The Treaty outlaws in Articles 101 and 102 all anti-competitive practices of cartels and the dominant economic position of undertakings under conditions set out therein, and a party suffering damages is entitled to take legal action against infringing undertaking as prescribed by Regulation (EC) 1/2003, which expedites the private enforcement of competition law. Depending on the type of anti-competitive practice, a private competition law action may be brought against multiple claimants or by multiple plaintiffs (competitors or consumers) established in diverse Member States. Therefore, there is a probability that the courts of dissimilar Member States will be confronted with competition law claims emanating from the same cause. For instance, lawsuits as to the conclusion of a cartel agreement between several European companies to fix the goods prices or anti-competitive behavior of a company with a dominant position in diverse member countries are of this category. Consequently, it should be scrutinized which court has jurisdiction in these cases. Correspondingly, in Iran, foreign companies are permitted to conduct business activities after registering a branch or representative office (Law on Registration of Companies, approved in 1310) and are obligated to abide by all laws of this country and are acknowledged as having the right to file a lawsuit in Iranian courts (Article 5 of the Civil Code). Anti-competitive practices in Iranian Law are proscribed in the law on the Implementation of General Policies, Article 44 of the Constitution, and Article 66 of this law has endorsed the private enforcement of competition law. Hence, foreign companies operating in Iran may appear in Iranian courts if their commercial activities infringe on competition regulations or if they have claims against competing companies in this regard. In such circumstances, on account of the existence of an international factor, the issue of court jurisdiction rationally arises, which must be determined by consulting the rules of private international Law by which the case will be resolved. Overall, this research addresses the

general query of what court(s) will have jurisdiction as per the Law of the European Union and Iran in case competition law disputes arise.

Purpose

This article strives to compare the jurisdictional rules in competition law claims in the European Union and Iranian Law through the judicial precedents along with growing research of legal writers and with a comparative approach.

Method

The library method was utilized to amass data for this research. In this method, the indispensable material is elicited and inscribed in a rational order by denoting trustworthy sources such as books, articles, legislation, and cases, and to present the information, the analytical descriptive method is applied.

Conclusion

This article discourses the issue of court jurisdictions in private competition law enforcement. As observed, to determine the competent court in competition law cases, one must rely upon the jurisdictional rules in the Brussels I Regulation in European Law and the scattered regulations in Iranian Law. Against this backdrop, a comparison was made between these two sets of regulations, which displays that the jurisdictional rules of the courts in the two legal regimes of Europe and Iran have resemblances and discrepancies. In both, the plaintiff in such cases has supplementary jurisdictional rules that he may employ besides the probability of filing a lawsuit at the defendant's place of residence. In Iranian Law, apart from the general rule of jurisdiction in Article 11 of the Civil Procedure Code, the jurisdictional rule linked to civil liability, which is deemed to be a category of competition law claims, is not reckoned, though the judicial challenges out of the absence of this rule were abridged by the possibility of the plaintiff filing a lawsuit at his place of residence. It was likewise documented in this study that notwithstanding the non-contractual nature of competition law claims and the invalidity of anti-competitive contracts, and irrespective of the type of claims ("follow-on actions" or "stand-alone actions"), resting on the rules of jurisdiction related to the contract is plausible and untainted by a problem, and what is indeed requisite for determining the appropriate jurisdiction is perceiving the court with the closest link to the

litigation. The article furthermore contended that assigning competition law disputes within the ambit of the jurisdiction agreement is admissible provided that it is extensively drafted. Besides, it is conceivable that some purchasers or consumers are identical in two diverse disputes, in which case the Brussels I Regulation stipulates the rules of "*lis pendens*" or "related actions". As per Iranian jurisdictional rules, parallel proceedings are probable in competition law litigation with a cross-border element, unless in case that there is a treaty with other countries, in which event the jurisdictional rules are analogous to the pertinent rules in the Brussels I Regulation. Otherwise, it will be addressed resembling the relations of European states with third countries (outside the EU). Ultimately, in the Iranian legal system, regrettably, the requisite legislation has not been enacted to inhibit contradictory decisions by courts in civil and commercial disputes in the international arena, principally associated with competition law, which necessitates the courtesy of the country's legislative institutions.

Acknowledgements

We would like to express our gratitude and appreciation to the esteemed editor, Dr. Kazemi, the esteemed executive secretary, Ms. Sadeghi, and the esteemed referees who facilitated the publication of the article.

Declaration of conflicting interests

The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Funding

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC-BY) license.

صلاحیت دادگاهها در اجرای حقوق خصوصی حقوق رقابت تجاری - مطالعه تطبیقی حقوق اتحادیه اروپا و ایران

مصطفی اصغریان^۱ , سید نصرالله ابراهیمی^۲

۱. دانشجوی دکتری حقوق تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: msf.asgharian@modares.ac.ir
۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه حقوق خصوصی و اسلامی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: snebrahimi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۶ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ بازنگری:

۲۴ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۲۷ دی ۱۴۰۳

تاریخ چاپ:

۳۰ دی ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

احکام متعارض، حقوق رقابت، حقوق اروپا، رسیدگی‌های موازی، قواعد صلاحیت دادگاه.

اجرای خصوصی حقوق رقابت به معنای طرح دعوی اشخاص حقیقی یا حقوقی متضرر از اعمال ضدرقابتی بنگاه‌های اقتصادی در دادگاه‌های ملی است. رویه‌های ضدرقابتی دارای عناصر فرامرزی به دلیل ارتباط با بازارهای کشورهای مختلف و آثار منفی بر آنها با پیچیدگی‌های متعارض صلاحیت دادگاهها برای طرح دعوی خصوصی همراهند. در حقوق اتحادیه اروپا تحولات شایان توجه و مداومی در این زمینه توسط دیوان دادگستری اروپا صورت گرفته است. این مقاله درصدد است تا با استفاده از این رویه‌های قضایی و همین‌طور تحقیقات فزاینده نویسندگان حقوقی و با رویکردی تطبیقی به مقایسه بین قواعد صلاحیت قضایی دادگاهها در دعوی حقوق رقابت در حقوق اتحادیه اروپا و ایران بپردازد. نویسندگان این مقاله بر این باورند که علیرغم غیرقراردادی بودن دعوی حقوق رقابت و بطلان قراردادهای ضدرقابتی و صرف‌نظر از نوع دعوی (دعوی خصوصی به‌دنبال تصمیم مرجع رقابت یا دعوی خصوصی مستقل)، تمسک به قواعد صلاحیت مربوط به قرارداد در هر دو نظام حقوقی امکان‌پذیر و عاری از اشکال است و آنچه واقعاً برای تعیین صلاحیت مناسب اهمیت دارد، شناخت دادگاهی است که نزدیک‌ترین پیوند با دعوا را داشته باشد. همچنین در این نوشتار اذعان شده است که در نظام قضایی ایران قانونگذاری‌های لازم برای جلوگیری از صدور آرای متعارض توسط دادگاهها در اختلافات مدنی و بازرگانی در فضای بین‌المللی به‌ویژه مرتبط با حقوق رقابت انجام نپذیرفته است که این امر نیازمند توجه نهادهای قانونگذاری کشور است.

استناد: اصغریان، مصطفی؛ ابراهیمی، سید نصرالله (۱۴۰۳، زمستان). «صلاحیت دادگاهها در اجرای خصوصی حقوق رقابت تجاری - مطالعه تطبیقی حقوق اتحادیه اروپا و ایران». *مطالعات حقوق خصوصی*، ۵۴(۴)، ۴۷۰-۴۴۷. DOI: <https://doi.com/10.22059/JLQ.2025.368713.1007823>

© نویسندگان.

ناشر: موسسه انتشارات دانشگاه تهران

۱. مقدمه

در اتحادیه اروپا به موجب مقررات حرکت آزادانه شرکت‌ها و کالاها و خدمات، بنگاه‌های اقتصادی اروپایی می‌توانند در کشورهای دیگر عضو فعالیت کرده یا کالاها و خدمات خود را بدون پرداخت عوارض گمرکی در آنجا عرضه کنند؛ یعنی یک شرکت اروپایی می‌تواند چه با تأسیس و چه بدون تأسیس شعبه یا شرکت فرعی، در چند کشور اروپایی فعالیت تجاری انجام دهد، اگرچه ملزم است قواعد رقابت تجاری را که از طریق معاهده عملکرد اتحادیه اروپا^۱ (از این پس معاهده) در سطح این اتحادیه اعمال می‌شود، رعایت کند. این معاهده در مواد ۱۰۱ و ۱۰۲ تمامی فعالیت‌های ضدرقابتهی کارتل‌ها و موقعیت مسلط اقتصادی بنگاه‌های با شرایطی را که در آن ذکر شده ممنوع کرده و افراد متضرر بر اساس مقررات جامعه اروپا^۲ که اجرای خصوصی حقوق رقابت را تسهیل می‌کند، حق خواهند داشت علیه شرکت‌های متخلف طرح دعوا کنند. یک دعوای خصوصی حقوق رقابت تجاری، بسته به نوع عمل ضدرقابتهی، ممکن است علیه خواندگان متعدد یا توسط شاکیان متعدد (رقبا یا مصرف‌کنندگان) مستقر در کشورهای مختلف عضو مطرح شود. بنابراین همواره این احتمال وجود دارد که دادگاه‌های کشورهای مختلف عضو با دعوای حقوق رقابت دارای منشأ واحد روبه‌رو شوند. برای مثال دعوای با موضوع انعقاد یک قرارداد کارتل بین چند شرکت اروپایی برای تثبیت قیمت کالاها و یا رفتارهای ضد رقابتهی یک شرکت با موقعیت مسلط در کشورهای مختلف عضو از این نوع هستند. بر این اساس باید بررسی گردد در این موارد کدام دادگاه صالح به رسیدگی است. همین‌گونه در ایران شرکت‌های خارجی اجازه دارند پس از ثبت شعبه یا نمایندگی اقدام به فعالیت تجاری کنند (قانون در خصوص ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰) (Ebrahimi, 2010: 523) و متعهد به رعایت همه قوانین این کشور بوده و حق اقامه دعوا در محاکم ایران برایشان شناخته شده است (ماده ۵ قانون مدنی) (ارفع‌نیا، ۱۳۸۳: ۱۸۸). فعالیت‌های ضد رقابتهی در حقوق ایران در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ممنوع شده و ماده ۶۶ این قانون، اجرای خصوصی حقوق رقابت تجاری را اعتبار بخشیده است. بنابراین شرکت‌های خارجی فعال در ایران در صورتی که فعالیت‌های تجاری آنها به نقض مقررات رقابت تجاری منجر شود یا در این مورد، علیه شرکت‌های رقیب ادعائی داشته باشند، ممکن است در محاکم ایران حضور یابند. در این‌گونه شرایط به دلیل وجود عامل بین‌المللی، منطقاً موضوع صلاحیت دادگاه مطرح می‌شود که باید پی برد با مراجعه به کدام قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی حل و فصل می‌شود. به‌طور کلی این پژوهش به این سؤال کلی می‌پردازد که

1. Treaty on the Functioning of the European Union
2. Regulation (EC) 1/2003

صلاحیت محاکم در حقوق اتحادیه اروپا و ایران در صورت طرح دعوی حقوق رقابت چگونه خواهد بود.

۲. قواعد صلاحیت دادگاه‌ها در دعوی حقوق رقابت

پیش از تصویب دستورالعمل اتحادیه اروپا ۱۲۰۱۴/۱۰۴ قواعد آیین دادرسی در دادگاه‌های ملی کشورهای عضو اتحادیه متفاوت بود و به همین دلیل الزام‌آوری قوانین رقابت تجاری اروپا و مسئولیت در قبال نقض آن قوانین در معرض خطر قرار داشت و متعاقباً بر رقابت و عملکرد مناسب بازار داخلی این اتحادیه تأثیر منفی داشت. به‌منظور جلوگیری از این خطر، این دستورالعمل با هدف یکسان‌سازی قواعد شکلی رسیدگی، غیر از قواعد مربوط به صلاحیت قضائی به تصویب رسید^۲ و برای تعیین دادگاه صالح در دعوی حقوق رقابت تجاری کماکان می‌بایست به قواعد عام صلاحیت قضایی در حقوق بین‌الملل خصوصی اروپا که در مقررات بروکسل یک^۳ (از این پس مقررات بروکسل) نمود یافته است، تمسک کرد. شرط امکان اجرای مقررات بروکسل در ماده ۴ آن منعکس شده است که مطابق آن خوانده باید در یک کشور عضو اتحادیه اروپا مقیم باشد، در غیر این صورت، دادگاه ملی که دعوا به آن ارجاع شده است، به قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی کشور محل اقامت خوانده متوسل خواهد شد. این ماده به‌عنوان یک قاعده کلی، به خواهان همیشه این امکان را می‌دهد تا دعوی خود را در دادگاه محل اقامت خوانده مطرح کند. با وجود این، خواهان بسته به نوع ادعا (قراردادی یا غیر قراردادی) گزینه‌های دیگری برای انجام اقدامات خصوصی بر اساس ماده ۷ (بندهای ۱ و ۲) مقررات بروکسل خواهد داشت. مطابق ماده (۱) ۷ هر خواهان می‌تواند دعوی خود را در محل انجام تعهد اقامه کند. اما آیا طرح دعوی حقوق رقابت توسط یک طرف قرارداد ضد رقابتی قابل استماع خواهد بود؟ این موضوع در پرونده برجسته کوریچ علیه کرهان^۴ رخ داد که در آن یکی از طرفین قرارداد ادعای بطلان قرارداد به دلیل نقض ماده ۱۰۱ معاهده را کرد و درخواست خسارت کرد و رأی دیوان دادگستری اتحادیه اروپا^۵ (از این پس دیوان اروپا) در تأیید آن صادر شد. پاندورا^۶ قضیه دیگری است که بر اساس آن تشخیص داده شد که طرف قرارداد می‌تواند ادعا کند که کل توافق یا یک بند از آن در صورتی که ناقض ماده ۱۰۱ باشد، توسط دادگاه ملی باطل اعلام شود. بند ۲ ماده ۷

1. Directive 2014/104/EU
2. Recital 8 of the Directive.
3. Regulation (EU) No 1215/2012
4. Case C-453/99, *Courage Ltd v Crehan* [2001] ECR I-6297
5. European Court of Justice
6. Case No U-3-08 *Pandora Production Co Ltd v Lise Aagaard Copenhagen A/S*

مقررات بروکسل که صلاحیت مربوط به مسئولیت مدنی و شبه جرم را مشخص می‌کند تصریح دارد دادگاه محلی که حادثه زیانبار در آنجا واقع شده یا ممکن است در آنجا واقع شود، صلاحیت دارد. در رأی دیوان اروپا محلی که رویداد زیانبار رخ داده به‌عنوان مکان رویدادی که به خسارت منجر می‌شود^۱ و مکان وقوع خسارت تفسیر شده است (Danov, 2011: 92). در خصوص دعاوی ناشی از نقض ماده ۱۰۲ تعیین محل وقوع خسارت به‌دلیل نوع عمل ضدرقابتی روشن است و در دکتترین حقوقی ارائه شده است که دعاوی حقوق رقابت ماهیت غیرقراردادی دارند و اصولاً از قواعد صلاحیت مسئولیت مدنی بهره‌مند خواهند شد. اما در مورد نقض ماده ۱۰۱، محل رویدادی که به خسارت منجر می‌شود، محلی است که قرارداد منعقد یا تصمیم گرفته شده یا اقدامات هماهنگ شده باشد (Fawcett, 2011: 502) و محل وقوع خسارت محلی است که توافق ضدرقابتی اجرا شده باشد (Bogdan, 2016: 48).

در حقوق ایران، قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی در قوانین مدنی، تجارت و آیین دادرسی مدنی ایران و دیگر مواد قانونی قرار گرفته، ولی مقررات ویژه‌ای در زمینه صلاحیت قضائی دادگاه‌ها در اختلافات بین‌المللی تنظیم نشده است. از این رو برای شناسایی صلاحیت دادگاه‌ها در پرونده‌های بین‌المللی خصوصی، ناگزیر باید به قواعد صلاحیت داخلی محاکم ایران جهت رسیدگی به انواع دعاوی مدنی و بازرگانی در فصل اول قانون آیین دادرسی مدنی ایران مراجعه کرد.^۲ این قواعد دامنه گسترده‌تری نسبت به قواعد صلاحیت در حقوق اروپا دارد، چراکه برای اعمال آنها الزامی به اقامت خواننده در ایران نیست و خواهان می‌تواند با وجود شرایطی در محل اقامت خود طرح دعوا کند. قاعده صلاحیت دادگاه محل اقامت خواننده در ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی مدنی ذکر شده است که بر اساس آن دعوی خواهان باید در دادگاه محل اقامت خواننده اقامه شود، و در صورتی که خواننده در خارج از ایران اقامت داشته باشد، در صورت نبود قواعد صلاحیتی مناسب‌تر، به دادگاه خارجی مراجعه می‌شود. صلاحیت دادگاه محل قرارداد اختیاری است و خواهان همواره می‌تواند در این دادگاه یا دادگاه محل اقامت خواننده طرح دعوا کند.^۳ مکان وقوع قرارداد محلی است که آخرین جزء قرارداد در آن محل محقق شده است. بنابراین محل صدور قبول را می‌توان مکان وقوع قرارداد دانست (صفایی، ۱۳۸۷: ۷۷). قاعده صلاحیت قضائی دادگاه‌ها ناظر بر مسئولیت مدنی که بر اساس آن محل وقوع تخلف یا ایجاد خسارت ملاک صلاحیت دادگاه قرار گیرد وجود ندارد. اما در زمینه جرائم، قانونگذار در ماده ۴ قانون مجازات اسلامی آورده اگر قسمتی از جرم یا نتیجه آن در قلمرو ایران واقع شود، در حکم جرم واقع شده

1. The place of the event giving rise to the damage

۲. در خصوص تعیین صلاحیت‌ها در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران ر.ک: ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۲۹-۳۶.

۳. ماده ۱۳ قانون آیین دادرسی مدنی

در ایران است. مبرهن است تخلفات حقوق رقابت با توجه به ماهیت مدنی‌شان را نمی‌توان در زمره جرائم به‌شمار آورد، بر این اساس قاعده صلاحیت مذکور قابل اعمال بر این دسته از رویه‌ها نخواهند بود (حسینی، ۱۳۹۶: ۲۸۳).

حال نظر به این گوناگونی قواعد صلاحیت قضایی در ادامه بررسی می‌شود که در صورت‌های متفاوت دعاوی خصوصی حقوق رقابت تجاری، خواهان افزون بر امکان مراجعه به دادگاه محل اقامت خوانده، چه گزینه(های) دیگری از قبیل دادگاه محل توافق یا انعقاد قرارداد (در صورت وجود) یا محل وقوع تخلف یا ضرر جهت اقامه دعوا در اختیار دارد.

۱.۲. دعاوی خصوصی به دنبال تصمیم مرجع رقابت^۱

در این گونه دعاوی، دعاوی حقوق رقابت پس از شناسایی تخلف ضدرقابتی و صدور تصمیم توسط کمیسیون اتحادیه اروپا یا یک سازمان ملی رقابت، در دادگاه ملی مطرح می‌شود. چنانچه خواهان یک طرف قرارداد مدعی رفتار ضدرقابتی باشد، بدون اینکه تقاضای اعلام بطلان قرارداد کند، دعوا ابتدائاً بر ادعای خسارت مبتنی خواهد بود، زیرا در این صورت، رفتار ضدرقابتی قبلاً توسط مرجع رقابت شناسایی شده و بنا به تصریح ماده (۲) ۱۰۱ چنین قراردادی به‌طور خودکار باطل است. پس دادگاه موظف است در راستای تصمیم مرجع رقابت رأی به جبران خسارت دهد. حال با توجه به ماهیت غیرقراردادی دعاوی حقوق رقابت و اینکه قرارداد باطل فاقد اثر حقوقی بین طرفین است، آیا باید معتقد بود که صرف وجود قرارداد نمی‌تواند به‌عنوان عامل ربط در تعیین قاعده صلاحیت قضایی در نظر گرفته شود و باید آن را نادیده گرفت؟

برای پاسخ به این پرسش ابتدا باید مشخص شود که منظور از صلاحیت قضایی قراردادی و غیرقراردادی چیست؟ بند (a) (۱) ماده ۷ مقررات بروکسل بیان می‌کند برای دعاوی مربوط به قرارداد، دادگاه محل اجرای تعهد باید صلاحیت داشته باشد. دیوان اروپا در پرونده^۲ *یاکوب* مفهوم «موضوع مربوط به قرارداد» را به‌عنوان تعهدی که آزادانه منعقد شده است تفسیر کرد و در پرونده^۳ *افر* اظهار کرد الزامی وجود ندارد که مدعی ادعای خود را بر اساس چنین تعهدی قرار دهد، بلکه آنچه لازم است این است که خوانده با پذیرش داوطلبانه انجام تعهد در مقر دادگاه، ارتباط نزدیکی با آن محل برقرار کرده باشد. همچنین لازم نیست نشان دهد که قرارداد واقعاً بین طرفین منعقد شده است.

1. Follow-on actions

2. Case C-26/91 *Jakob Handte and Co. GmbH v Traitements Mecano-chimiques des Surfaces SA* [1992] ECR I-3990.

3. Case 38/81 *Effer SpA v Kantner* [1982] ECR 825.

به اعتقاد برخی نویسندگان حتی یک قرارداد باطل می‌تواند مبنای صلاحیت کافی داشته باشد (Dickinson, 2015: 144). برای مثال در دعاوی حقوق رقابت یک قرارداد کارتل ممکن است از نوع یک توافق گره خورده^۱ باشد که به موجب آن مدعی (خواهان) مجبور بوده است محصولاتی را از خواننده خریداری کند. این تعهدی است که خواهان را به انجام آن ملزم می‌کند، هرچند نافض ماده ۱۰۱ معاهده باشد. در واقع ادعای خواهان در مطالبه غرامت به دنبال تعهد نامشروعی (طبق قانون) است که بدون آن مستحق خسارت نیست، و اعمال بند ۱ ماده ۷ محدود به دعاوی نیست که به طور مستقیم از قرارداد ناشی می‌شوند (Dickinson, 2015: 145). ضمن اینکه چنانچه فقط یک بند قرارداد باطل باشد، مسلم است به بقیه قرارداد لطمه‌ای وارد نمی‌شود و چنین قراردادی معتبر شناخته شده و بین طرفین آن آثار حقوقی ایجاد می‌کند، مگر آنکه بند مزبور مقتضای ذات عقد و مبنای صحت و اعتبار آن عقد باشد. پس تمایز قائل شدن بین حالتی که یک بند قرارداد باطل است و حالتی که کل توافق باطل است مناسب به نظر نمی‌آید، و باید پذیرفت که قاعده صلاحیت قراردادی (ماده (۱) ۷) مقررات بروکسل قابل تبعیت است البته در صورتی که دعوا بر مبنای این قاعده، نزدیک‌ترین ارتباط را با مقر دادگاه داشته باشد، چراکه ماده (۱) ۷ مقررات بروکسل در مقام بیان قاعده صلاحیت قضایی دعاوی قراردادی، نگفته است: «ادعایی در قرارداد»^۲ یا «ادعای نقض قرارداد»^۳، بلکه عبارت «در امور مربوط به قرارداد»^۴ را به کار برده و این بدان معناست که یک دعوا ممکن است ماهیت غیر قراردادی داشته باشد، ولی طبق بند ۱ ماده ۷ مقررات بروکسل مطرح شود، مشروط به اینکه مبتنی بر یک قرارداد یا ناشی از آن باشد. این قاعده فقط برای اهداف صلاحیتی برای تعیین دادگاه صالح با نزدیک‌ترین ارتباط با دعوا^۵ است و پس از رسیدگی به موضوع صلاحیت، طبق قانون ملی اقدام خواهد شد (Hartley, 2015: 45). آرای بروگزیتتر^۶ و کالفلیس^۷ این تفسیر را تأیید می‌کنند.

در حقوق ایران مسئولیت مدنی بدین معناست که شخصی به سبب زبانی که خارج از رابطه قراردادی به دیگری وارد آورده است، به موجب قانون مسئول شناخته شود و مسئولیت قراردادی

1. Tied-in agreement
2. A claim in contract
3. A claim for breach of contract
4. In matters relating to a contract

۵. برای بررسی نظرهای موافقان و مخالفان اصل یا دکتترین نزدیک‌ترین یا بیشترین ارتباط رک:

Ebrahimi, S.N. (2005), "Mandatory Rules and Other Party Autonomy Limitations in International Contractual Obligations, with Particular Reference to the Rome Convention", London: Atena Press Limited.

6. Case C-548/12 *Brogstetter v Fabrication de Montres Normandes* EURL [2014] ECLI:EU:C:2014:148.

7. Case 189/87 *Kalfelis v Schroder* [1988] ECR 5565.

یعنی زیان وارده مزبور در نتیجه نقض تعهد یک قرارداد باشد (قاسم‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۹). با توجه به این تعاریف، علی‌القاعده دعوی مطالبه غرامت ناشی از نقض حقوق رقابت را باید از مصادیق مسئولیت مدنی به‌شمار آورد. اما همان‌طور که اشاره شد قاعده صلاحیت مربوط به مسئولیت مدنی در ایران قانونگذاری نشده است. اکنون باید دید با توجه به فقدان این قاعده، می‌توان به کدام یک از قواعد جایگزین مربوط به قرارداد یا به دیگر قواعد کلی مندرج در ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی مدنی استناد کرد. قانونگذار ایران در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به بطلان قراردادهای ضدرقابتی تصریح نکرده است. از این‌رو مطابق بند ۱ ماده ۶۱ این قانون، شورای رقابت صرفاً می‌تواند «دستور به فسخ هر نوع قرارداد، توافق و تفاهم متضمن رویه‌های ضدرقابتی موضوع مواد ۴۴ تا ۴۷ این قانون» را بدهد. اما می‌دانیم که فسخ به اراده یکی از طرفین قرارداد و در موارد مصرح قانونی، ممکن است و شورای رقابت یکی از طرفین قرارداد نیست. ضمن اینکه ذکر واژه «می‌تواند» در این ماده دال بر الزامی نبودن فسخ قرارداد و مختار بودن شورای رقابت در اجرای آن است. مضافاً بدون شک مفهوم فسخ غیر از بطلان است و تفاوت این دو در این است که عقد از زمان اعمال فسخ منحل می‌شود و نسبت به روابط قراردادی و آثار قبل آن تأثیری ندارد و عقد صحیح است. اما بطلان حاکی از عدم تولد یا ایجاد عقد از زمان انشای آن فیمابین طرفین است (شهیدی، ۱۳۹۹: ۲۰۲) و چنین قراردادی مطابق ماده ۳۶۵ قانون مدنی هیچ‌گاه منشأ اثر حقوقی نبوده است و قانونگذار مبادلات و تصرفات طرفین را غیر مشروع و موجب ایجاد مسئولیت خارج از قرارداد (مسئولیت مدنی) می‌داند (شیروی، ۱۳۹۶: ۲۷۹). در نگاه اول و بر اساس ماده ۶۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قرارداد ضدرقابتی یک قرارداد صحیح و قابل اتکا در طرح ادعاهای طرفین اختلاف با تمسک به قاعده صلاحیت مربوط به قرارداد خواهد بود. اما به‌طور قطع چنانچه قراردادی دارای جهت نامشروع باشد، مثل قرارداد برای تثبیت قیمت کالاها در بازار، فرض ادعای مطالبه خسارت با استفاده از قاعده صلاحیت قراردادی امکان‌پذیر نیست، زیرا در این‌گونه قراردادها طرفین قرارداد به یک اندازه شریک در عمل ضدرقابتی هستند و معامله به دلیل وجود جهت نامشروع وفق مواد ۱۹۰ و ۲۱۷ قانون مدنی باطل است. شایان ذکر است جهت نامشروع به معنی تعارض با نظم عمومی یا اخلاق حسنه است (شهیدی، ۱۳۹۸: ۳۳۵) که رویه‌های ضدرقابتی را نیز در برمی‌گیرد، زیرا رقابت آزاد و جلوگیری از انحصارها و توافقات ضدرقابتی در دسته نظم عمومی اقتصادی قرار دارند (صفایی، ۱۳۸۷: ۵۰) و رأی دادگاه در این خصوص صرفاً جنبه اعلامی دارد و اثری در ماهیت عقد باطل نمی‌گذارد (شهیدی، ۱۳۹۹: ۶۴)، اما ممکن است افراد به دلایل مختلف، مثل نامشروع بودن جهت معامله، تصمیم به بی‌اعتبار کردن قرارداد (ابطال معامله توسط دادگاه) بگیرند، که این خود سبب می‌شود که دعوا ماهیت قراردادی پیدا کند. به هر حال نظر به اینکه طرفین بر سر اعتبار یا عدم

اعتبار عقد اختلاف دارند، اصل صحت معاملات اقتضا می‌کند قراردادها تا پیش از صدور رأی دادگاه بر صحت یا بطلان آنها، صحیح در نظر گرفته شوند (شهیدی، ۱۳۹۸: ۳۴۳) و با این وصف، اختلاف مزبور قراردادی محسوب می‌شود. حال چنانچه عمل ضدرقابتی به صورت شرط ضمن عقد باشد، برای مثال در قرارداد فروش شرط اجباری گنجانده شود، در این صورت بطلان متوجه شرط نامشروع است و به کل عقد سرایت نمی‌کند و سایر شرایط عقد معتبر و صحیح بوده و بطلان شرط مورد مناقشه نیازمند بررسی و اثبات در دادگاه است.^۱ بنابراین دعوای بطلان قرارداد ضدرقابتی یک دعوای قراردادی است که از قاعده صلاحیت دادگاه محل انعقاد قرارداد بهره‌مند می‌شود. اما این تنها گزینه اضافی برای خواهان نیست، زیرا همان‌طور که اشاره شد طبق ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی مدنی خواهان حتی می‌تواند در دادگاه محل اقامت خود طرح دعوا کند، قاعده‌ای که مقررات بروکسل فاقد آن است.

۲.۲. دعوای خصوصی مستقل^۲

در دعوای خصوصی مستقل، هیچ تصمیم قبلی توسط مرجع رقابت در خصوص نقض قوانین رقابت وجود ندارد، بنابراین موضوع نقض مزبور ابتدائاً در دادگاه مطرح می‌شود. اغلب خواننده دعوا، تخلف از قوانین رقابت را به عنوان دفاعیات خود در برابر ادعای اجرای قرارداد یا ادعای جبران خسارت ناشی از نقض قرارداد در دادگاه مطرح می‌کند، تا قرارداد از سوی دادگاه طبق بند ۲ ماده ۱۰۱ باطل اعلام شود (Hartkamp, 2017: 34). با این حال، خواننده ممکن است بخواهد علاوه بر دفاع، دعوای متقابلی نیز برای جبران خسارت مطرح کند، موضوعی که در قضیه کوریج علیه کرهان رخ داد (Hartkamp, 2017: 37). طبق بند ۳ ماده ۸ مقررات بروکسل، دعوای متقابل علیه یک مدعی ساکن در یک کشور دیگر عضو می‌تواند در همان دادگاهی مطرح شود که دعوای اصلی در حال رسیدگی است، مشروط بر اینکه ناشی از همان حقایقی باشد که در ادعای اصلی وجود دارد.

برخلاف وضعیت قبلی، گاهی ادعای نقض قانون رقابت به عنوان دعوای اصلی مطرح می‌شود تا قرارداد باطل اعلام شود (Hartkamp, 2017: 36). برای مثال در قضیه پاندورا خواهان منتظر نماند تا طرف دیگر قرارداد ادعای عدم اجرای بند ممنوعه قرارداد (بند ناقص حقوق رقابت) را مطرح کند، بلکه از همان ابتدا دعوای اصلی خود را بر پایه اینکه بند ممنوعه قرارداد باطل اعلام شود، اقامه کرد. در این فرض، اینکه کدام قواعد صلاحیت می‌تواند رعایت شود، محل اختلاف

۱. وفق ماده ۲۳۲ قانون مدنی «شرطی که انجام آن غیرمقدور باشد باطل است» و شرطی که مخالف قوانین و مقررات باشد، شرط غیرمقدور است (شیروی، ۱۳۹۶: ۱۷۲)، بنابراین شرط عمل ضدرقابتی را می‌توان یک شرط غیرمقدور دانست.

2. Stand-alone actions

بین نویسندگان حقوقی است (Danov, 2011: 28). البته شایان ذکر است ممکن است خواننده معتقد باشد که قرارداد مغایر با حقوق رقابت اتحادیه اروپا نیست و یا مشمول معافیت بند ۳ ماده ۱۰۱ می‌شود، بنابراین، دعوا در ابتدا بر سر اعتبار قرارداد است، زیرا بطلان آن بر اساس نقض مقررات رقابت ثابت نشده است. همچنین استدلال شده است که خواهان باید بتواند در اقامه دعوا در خصوص صحت قرارداد به قواعد صلاحیت مربوط به قرارداد استناد کند، در غیر این صورت او نمی‌تواند دعوی مطالبه خسارت به سبب نقض حقوق رقابت را بر اساس هیچ‌یک از قواعد صلاحیت قراردادی و غیرقراردادی ذیل ماده ۷ (بندهای ۱ و ۲) مطرح کند (Bogdan, 2016: 44). زیرا شرط ورود به طرح ادعای مطالبه خسارت، اثبات وقوع یک عمل ضدرقابتی است، که صرفاً پس از آن است که بطلان قرارداد بین طرفین مسجل می‌شود. در ضمن ماده (e) (۱) ۱۲ مقررات رم یک^۱ که منعکس‌کننده نظر قانونگذار اروپایی در زمینه قانون حاکم بر اعتبار قرارداد است، تأیید می‌کند که موضوع تشخیص صحت قرارداد امری قراردادی است. بنابراین همین قاعده را می‌توان در اینجا برای هدف تعیین صلاحیت دادگاه اعمال کرد (Danov, 2011: 30).

موضوع بعدی که در دعاوی حقوق رقابت مورد بحث قرار می‌گیرد این است که آیا خواهان می‌تواند هر دو دعوی خود راجع به جبران خسارت و بطلان قرارداد را به موجب بند ۱ ماده ۷ مقررات بروکسل در یک دادگاه مطرح کند؟ دیوان اروپا در پرونده کالفلیس رأی داد که این دو موضوع مستقل از هم هستند و ادعای خسارت در حقوق رقابت نمی‌تواند مشمول بند ۱ ماده ۷ شود. بنابراین، بر اساس یک دیدگاه، صرف وجود قرارداد نمی‌تواند مانع از رسیدگی به دعوی غیرقراردادی در دادگاه صالح به موجب بند ۲ ماده ۷ شود، زیرا دعوی قراردادی و غیرقراردادی دارای علل و اسباب جداگانه‌ای هستند، به طوری که برای هر یک قاعده صلاحیت مستقلی وجود دارد (Zogg, 2015: 43). اگرچه این دیدگاه با حکم پرونده کالفلیس مطابقت دارد، اما به نظر نمی‌رسد رأی دادگاه بر این دلالت دارد که دادگاهی که بر مبنای صلاحیت قراردادی به دعوی رسیدگی می‌کند، صلاحیت رسیدگی به دعوی غیرقراردادی مرتبط را ندارد. چنانچه در مسئولیت غیرقراردادی، وجود قرارداد ناگزیر مفروض باشد، به طوری که بدون چنین قراردادی هرگز نمی‌توانست پدید آید، منطقی به نظر می‌رسد که ادعای غیرقراردادی را بتوان در دادگاه صالح طبق ماده (۱) ۷ مطرح کرد (مثل ایجاد مسئولیت ناشی از نقض حقوق رقابت به واسطه قرارداد کارتل‌های اقتصادی برای تثبیت قیمت کالاها در بازار و یا اندراج شرط اجباری توسط یک فروشنده با موقعیت مسلط اقتصادی در قرارداد فروش خود با مشتریان). این استدلال از پرونده

1. Regulation (EC) No 593/2008.

برای مطالعه بیشتر در خصوص مقررات رم یک ر.ک: اصغریان، ۱۳۹۷.

انگلیسی سورس علیه تی یو وی^۱ نیز قابل استنباط است و همچنین با حکم دادگاه عالی ایرلند در قضیه بورک علیه یووکس^۲ مطابقت دارد. در این قضیه یک خریدار از فروشنده خود برای خسارات ناشی از محصول معیوب شکایت کرد و ادعایش بر اساس مسئولیت مدنی بود. دیوان عالی ایرلند به این نتیجه رسید که اگرچه این ادعا مبتنی بر مسئولیت مدنی است، اما خواهان نمی‌تواند از پیامد وجود آن عقد با اتکا به فعل غیرقراردادی اجتناب کند و دادگاه نمی‌تواند وجود قرارداد بین طرفین را نادیده بگیرد (Zogg, 2015: 46).

در حقوق ایران نیز چنانچه خوانده معترض، دفاعیات خود را بر مبنای نقض حقوق رقابت توسط طرف مقابل قرار دهد، طبیعتاً این موضوع را در دادگاهی که دعوی اصلی در جریان است، مطرح خواهد کرد. در فرضی که خوانده علاوه بر طرح بطلان قرارداد به عنوان دفاعیات خود، ادعای مطالبه خسارت به عنوان دعوی متقابل دارد، ماده ۱۴۱ قانون آیین دادرسی مدنی اعمال می‌شود. این ماده مقرر می‌دارد: «خوانده می‌تواند در مقابل ادعای خواهان اقامه دعوا نماید. چنین دعوی در صورتی که با دعوی اصلی ناشی از یک منشأ بوده یا ارتباط کامل داشته باشد، دعوی متقابل نامیده شده و توأماً رسیدگی می‌شود و چنانچه دعوی متقابل نباشد، در دادگاه صالح به‌طور جداگانه رسیدگی خواهد شد. بین دو دعوا وقتی ارتباط کامل موجود است که اتخاذ تصمیم در هریک مؤثر در دیگری باشد». بنابراین دعوی متقابل در موقعیتی پدید می‌آید که دو دعوا با هم دارای ارتباط کامل‌اند، یا وحدت منشأ داشته باشند، یعنی هر دو از یک عمل حقوقی یا واقعه حقوقی یا سبب دیگری برآمده باشند و اگر فاقد این شروط باشند، دعوی متقابل نخواهد بود (حیاتی، ۱۴۰۱: ۲۵۱).

در فرضی که خواهان بطلان قرارداد ضدرقابتی را خواستار می‌شود و سپس یک قدم فراتر رفته ادعای مطالبه خسارت را مطرح می‌کند، ماده ۱۷ قانون آیین دادرسی مدنی اعمال خواهد شد: «هر دعوی که در اثنا رسیدگی به دعوی دیگر از طرف خواهان یا خوانده یا شخص ثالث یا از طرف متداعیین اصلی بر ثالث اقامه شود، دعوی طاری نامیده می‌شود. این دعوا اگر با دعوی اصلی مرتبط یا دارای یک منشأ باشد، در دادگاهی اقامه می‌شود که دعوی اصلی در آنجا اقامه شده است». ماده ۹۸ قانون آیین دادرسی مدنی نیز به امکان طرح دعوی اضافی در صورت مرتبط بودن و منشأ واحد داشتن با دعوی اصلی تا پایان اولین جلسه دادرسی اشاره دارد: «خواهان می‌تواند خواسته خود را که در دادخواست تصریح کرده، در تمام مراحل دادرسی کم کند، ولی افزودن آن یا تغییر نحوه دعوا یا خواسته یا درخواست، در صورتی ممکن است که با دعوی طرح شده مربوط بوده و منشأ واحدی داشته باشد و تا پایان اولین جلسه، آن را به دادگاه

1. *Source v TUV Rheinland Holding* [1998] QB 54.

2. *Burke v Uvex Sports* [2005] ILPr 348.

اعلام کرده باشد». به هر حال، برای طرح دعوی خصوصی مستقل در محاکم ایران، خواهان نیاز به اخذ گواهی از شورای رقابت جهت ارائه به دادگاه دارد. بر اساس ماده ۶۲ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، شورای رقابت تنها مرجع رسیدگی به رفتارها و رویه‌های ضدرقابتی است و موظف است به صورت مستقیم یا بر اساس شکایت هر شخص حقیقی یا حقوقی به رویه‌های ضدرقابتی رسیدگی و تصمیم مقتضی اتخاذ کند. بنابراین نقض قانون رقابت ایران باید به طور رسمی توسط مرجع رقابت تأیید شود و هیچ دادگاهی نمی‌تواند به طور مستقیم در خصوص اثبات یا عدم اثبات نقض قوانین رقابت ایران تصمیم‌گیری کند. وفق تبصره ماده ۶۶ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، چنانچه خواهان بدون اخذ گواهی از شورای رقابت در دادگاه طرح دعوا کند، دادگاه می‌بایست طی صدور قرار اناطه، رسیدگی را متوقف سازد و پس از اعطای مهلت عادلانه به خواهان جهت دریافت گواهی و ارائه به دادگاه رسیدگی را ادامه دهد (حسینی، ۱۳۹۶: ۴۶۹).

۳. توافق بر دادگاه صالح در دعوی حقوق رقابت

مباحث گذشته بر این فرض استوار بود که طرفین دعوی ناشی از نقض حقوق رقابت هیچ‌گونه توافقی در خصوص تعیین دادگاه صالح نداشتند. اما ماده ۲۵ مقررات بروکسل حقی را برای طرفین قائل است که به موجب آن، طرفین می‌توانند دادگاهی را برای حل اختلافات ناشی از روابط حقوقی خود تعیین کنند. برای اعمال این ماده، دادگاه تعیین شده باید دادگاه یکی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا باشد و اختلاف واجد یک عنصر بین‌المللی باشد، به طوری که یک موضوع صرف داخلی محسوب نشود، بنابراین از این حیث ماده ۲۵ مقررات بروکسل، صرف نظر از اقامت طرفین در کشورهای عضو اتحادیه اروپا اعمال می‌شود (Dickinson, 2015: 285). مضافاً آنکه، اگر دادگاه تعیین شده دادگاه کشور ثالث (کشور غیر عضو اتحادیه اروپا) باشد، ماده ۲۵ این مقررات اعمال نمی‌شود. این قاعده در پرونده‌های حقوق رقابت اروپا منطقی است، زیرا اگر طرفین دادگاه کشور ثالثی را انتخاب کنند، این دادگاه ممکن است مسئولیتی در قبال نقض قوانین اتحادیه شناسایی نکند و در این زمینه تنها دادگاه‌های کشورهای عضو ملزم به حصول اطمینان از رعایت قوانین اتحادیه در نظام حقوق داخلی خود هستند. این ماده یک قاعده کلی را بیان می‌کند که مبتنی بر شناسایی اصل استقلال طرفین است و در عین حال به طرفین اجازه می‌دهد تا دادگاهی را که مطابق بند ۲ ماده ۷ صلاحیت دارد، استثنا کنند (Dickinson, 2015: 279). پس دعوی حقوق رقابت نیز مشمول توافق طرفین راجع به صلاحیت می‌شوند و بطلان قرارداد تأثیری بر اعتبار شرط صلاحیت نمی‌گذارد، زیرا طبق بند ۵ ماده ۲۵، شرط صلاحیت

به‌عنوان یک قرارداد مستقل تلقی می‌شود. دعوای پروویمی^۱ گواه این مدعاست، هرچند در این پرونده دیوان عالی انگلیس معتقد بود که در آن مورد خاص، شرط یا بند صلاحیت دادگاه در قرارداد شامل دعوای غیرقراردادی نمی‌شود، اما استدلال منطقی قضات در حکم صادره امکان آن را ثابت می‌کند. دلیل رد اعتراض توسط دادگاه این بود که توافقتنامه برای پوشش دعوای غیرقراردادی به اندازه کافی موسع تنظیم نشده بود، بر این اساس دعوا خارج از صلاحیت تشخیص داده شد. با این حال، این حکم دلالت ندارد بر اینکه دعوای مسئولیت مدنی کاملاً خارج از محدوده قرارداد صلاحیت است. در واقع رأی دادگاه تنها مربوط به تفسیر بند صلاحیت در آن مورد خاص بوده و قصد ارائه قاعده‌ای کلی در این زمینه نداشته است. بنابراین، دعوای غیرقراردادی به‌خصوص دعوای حقوق رقابت ممکن است مشمول بند صلاحیت باشند، مشروط بر اینکه این بند به‌صورت موسع تنظیم شده باشد (Basedow, 2012: 56) و اگر طرفین صلاحیت رسیدگی را به دادگاهی غیر از دادگاه صلاحیت‌دار به موجب مقررات بروکسل اعطا کنند، قاعده صلاحیت ذیل بند مربوطه (بند ۱ یا ۲ ماده ۷ مقررات بروکسل) مستثنا می‌شود.

قانون آیین دادرسی مدنی قدیم ایران (مصوب ۱۳۱۸) در ماده ۴۴، توافق طرفین بر اعطای صلاحیت به دادگاهی معین در دعوای داخلی را صریحاً اجازه داده بود. این موضوع در قانون آیین دادرسی مدنی (۱۳۷۹) پیش‌بینی نشده است، اما از آنجا که این موضوع متضمن حق طبیعی برای طرفین است و قاعده امره مخالف آن وجود ندارد، می‌توان وجود آن را در رویه قضایی توجیه کرد (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۸۹). در ضمن اصل آزادی اراده در حقوق قراردادهای که در ماده ۱۰ قانون مدنی تأیید شده است نیز همین را اقتضا می‌کند. اما سؤال این است آیا می‌توان این قاعده را به دعوای بین‌المللی که متضمن نقض حقوق رقابت است نیز تعمیم داد؟ مسلم است دعوای نقض حقوق رقابت را به دلیل ارتباطشان با نظم عمومی کشور محل ارتکاب نمی‌توان مشابه سایر دعوای در نظر گرفت. بنابراین به‌نظر می‌رسد حتی اگر طرفین با اعطای صلاحیت انحصاری به دادگاه کشوری دیگر غیر از ایران موافقت کنند، اجرای آن حکم در ایران به‌عنوان کشور محل وقوع تخلف با مشکل مواجه شود.

۴. رسیدگی‌های موازی و صدور احکام متعارض در دعوای حقوق رقابت

اگر دعوای متعدد در خصوص ارتکاب یک عمل ضدرقابتی همزمان در دادگاه‌های مختلف مطرح شود، کدام دادگاه(ها) صلاحیت رسیدگی خواهند داشت؟ در مباحث قبل روشن شد اگر چند دعوا علیه خواندگان متعدد در دادگاه‌های گوناگون نسبت به یک تخلف حقوق رقابت مطرح شود،

1. [2003] EWHC 961

چگونه عمل خواهد شد. مباحث ذیل وضعیتی را بررسی خواهد کرد که دعاوی متعدد توسط خواهان‌های متعدد مطرح می‌شود.

در بخش ۹ (مواد ۲۹-۳۴) مقررات بروکسل موضوعات در خصوص «دعاوی مطروحه»^۱ و «دعاوی مرتبط»^۲ تنظیم شده‌اند. همان‌طور که در بند ۲۱ مقدمه مقررات بروکسل اشاره شد، دلیل ایجاد این مقررات کاهش رسیدگی‌های همزمان و اجتناب از صدور احکام متناقض است. مطابق ماده (۱) ۲۹ در مواردی که دعاوی متعدد ناشی از «منشأ یکسان دعا»^۳ و بین «طرفین یکسان»^۴ در دادگاه‌های کشورهای مختلف عضو مطرح شود، هر دادگاهی غیر از دادگاهی که ابتدا به آن رسیدگی کرده است، بر حسب وظیفه، رسیدگی را متوقف می‌کند تا زمانی که صلاحیت اولین دادگاه احراز شود. در این صورت، مطابق بند ۳ ماده ۲۹ در صورت احراز صلاحیت دادگاه رسیدگی‌کننده اول، سایر دادگاه‌ها صلاحیت خود را به نفع آن دادگاه رد می‌کنند. طبق نظر دیوان اروپا در پرونده تاتری^۵، «منشأ یکسان دعا» به این معناست که دادرسی‌ها در هر حوزه قضایی باید دارای همان حقایق و اصول پذیرفته‌شده قانونی^۶ باشند که به‌عنوان مبنای دعا به آنها استناد شده است و این شرط زمانی محقق می‌شود که سرانجام دعاوی یکسان باشد (Ashton, 2013: 186). همان‌گونه که دانسته شد اگر خواننده نقض قانون رقابت را به‌عنوان دعاوی متقابل برای عدم مسئولیت خود مطرح کند، ماده ۸ مقررات بروکسل اعمال می‌شود و دادگاه محل رسیدگی به دعاوی اصلی صلاحیت خواهد داشت. با این حال، خواننده ممکن است گامی فراتر رود و بر اساس ماده (۲) ۷ در دادگاه کشور محل اقامت خود که خسارت در آن واقع شده است مطالبه غرامت کند. در چنین شرایطی با اینکه این دو پرونده بین طرفین یکسان مطرح است، ولی مبنای حقوقی یکسانی ندارند، زیرا یکی از آنها مربوط به مسئولیت قراردادی و دیگری مربوط به مسئولیت غیرقراردادی است (Dickinson, 2015: 326). دیوان عالی انگلیس نیز در پرونده استارلایت^۷ استدلال کرد که شرط «منشأ یکسان دعا» بین این دو مسئولیت محقق نمی‌شود و در نتیجه ماده ۲۹ قابل اعمال نیست. بنابراین دادگاه دوم موظف نیست که رسیدگی خود را متوقف کند، حتی اگر آن دعا طرفین یکسانی داشته باشد. با این اوصاف، ادامه پیدا کردن این دو دسته رسیدگی ممکن است به صدور احکامی ناسازگار منجر شود.

1. Lis pendens
2. Related actions
3. The same of cause of action
4. The same parties
5. Case C-406/92, *Tatry v Maciej Rataj* [1994] ECR I-05439, [38].
6. The same facts and rules of law
7. *Starlight Shipping Co v Allianz Marine* (2013) UKSC 70

طبق بند ۱ ماده ۲۹ مقررات بروکسل، قراردادهای صلاحیت قضایی از شمول مقررات «دعاوی مطروحه» مستثنا هستند، به این معنا که اگر دومین دادگاه رسیدگی کننده قبلاً توسط طرفین دعوا به عنوان دادگاه صالح انتخاب شده باشد، نیازی به توقف یا رد دادرسی این دادگاه به نفع دادگاه اول نیست. در این صورت، بر اساس ماده (۳) (۲) ۳۲ مقررات بروکسل ضمن اعطای اولویت رسیدگی به دومین دادگاه قواعد دعاوی مطروحه در مورد آن اجرا می شود (Dickinson, 2015: 329). هر گاه طرفین دادگاه‌های متعدد را برای رسیدگی به اختلاف انتخاب کنند، اولین دادگاهی که شروع به رسیدگی کند صالح شناخته می شود و سایر دادگاه‌ها باید صلاحیت خود را به نفع آن رد کنند (ماده (۱) (۳۱) ۳۳۶ (Dickinson, 2015: 336)). در صورت وجود توافق صلاحیت قضایی، اگر یکی از طرفین در دادگاه دیگری اقامه دعوا کند و خوانده صلاحیت آن دادگاه را به چالش بکشد، تصمیم آن دادگاه در خصوص اعتبار توافق طرفین در انتخاب دادگاه صالح باید توسط دادگاه‌های دیگر شناسایی و اجرا شود (Dickinson, 2015: 339) و اگر خوانده بدون اعتراض به صلاحیت در دادگاه غیرمنتخب طرفین حاضر شود، این دادگاه طبق بند ۱ ماده ۲۶ صلاحیت خواهد داشت.

دادگاه در صورت عدم احراز شرایط ماده ۲۹ مقررات بروکسل ملزم است به ماده ۳۰ آن مراجعه کند. دیوان اروپا در قضیه تاتری تشریح کرد که الزام مندرج در ماده ۲۹ مقررات مزبور در مورد «طرفین یکسان» ممکن است به تشدت دادرسی منجر شود و ماده ۳۰ این نقص را کاهش می دهد. طبق ماده (۲) (۱) ۳۰ مقررات بروکسل، اگر «دعاوی مرتبط» در دادگاه‌های کشورهای مختلف عضو مطرح شود، هر دادگاهی غیر از دادگاه رسیدگی کننده اول می تواند رسیدگی را متوقف کند، و در صورت درخواست یکی از طرفین چنانچه دادگاه اول صالح باشد صلاحیت خود را رد کند. بند ۳ ماده ۳۰ مقررات بروکسل بیان می دارد که «دعاوی مرتبط» آن دسته از دعاوی هستند که به قدری به هم مرتبط اند که رسیدگی و حکم دادن آنها با هم برای جلوگیری از خطر احکام مغایر ناشی از دادرسی‌های جداگانه مناسب است. در «دعاوی مرتبط» در خصوص نقض حقوق رقابت اروپا ممکن است ماده (۱) ۸ مقررات بروکسل برای جلوگیری از رسیدگی‌های موازی به کار رود، به این صورت که اگر یکی از خواندگان دعوا مقیم یکی از کشورهای عضو اتحادیه نباشد، طرح دعوا علیه او را می توان در یکی از کشورهای عضو به عمل آورد، مشروط به اینکه شرط «دعاوی مرتبط» مندرج در بند ۳ ماده ۳۰ مقررات بروکسل احراز شود. بنابراین دادگاه‌های دیگر غیر از اولین دادگاه رسیدگی کننده می توانند رسیدگی را متوقف کنند یا به درخواست یکی از طرفین صلاحیت خود را به نفع دادگاه اول رد کنند.

دیوان اروپا اصطلاح «احکام ناسازگار»^۱ در ماده (۳) ۳۰ مقررات بروکسل را به معنای «تصمیمات متعارض»^۲ تفسیر کرده است. این احتمال وجود دارد که دعاوی خسارات، با توجه به نقض قوانین رقابت، در دادگاه‌های کشورهای مختلف عضو، به تصمیمات متعارض منجر شوند، زیرا میزان دخالت طرف‌های درگیر در عمل ضدرقابتی متفاوت است و در نتیجه میزان خسارت وارده به متضرران و پرداخت خسارت توسط محکومین متفاوت خواهد بود (Ashton, 2013: 188) یا ممکن است طرح دعوی یک طرف برای اعلام دادگاه به قانونی بودن رفتار خاصی انجام گیرد، درحالی که طرف دیگر ادعای خسارت خود را در دادگاه ملی دیگر مطرح کند. این دو اقدام «مرتبط» محسوب می‌شوند و خطر دستیابی به نتایج ناهمگون توسط دادگاه‌های مختلف وجود دارد (Ashton, 2013: 190). این موضوع در قضیه پروویمی نیز انعکاس یافته است، قضیه‌ای که در آن دادگاه عالی انگلیس به این نتیجه رسید که طرح دعاوی جداگانه در زمینه یک نقض اساسی حقوق رقابت اروپا محتمل است به صدور «احکام مغایر» بینجامد (Ashton, 2013: 191). مثال جالبی که والدرسپین^۳ برای دعاوی حقوق رقابت ارائه می‌کند، وضعیتی است که در آن «الف» به‌عنوان خریدار مستقیم «ج» (که یکی از اعضای کارتل است) بر اساس ماده ۴ مقررات بروکسل، دعاوی خسارت را در دادگاه محل اقامت «ج» مطرح می‌کند. افزون بر این «ب» به‌عنوان یک خریدار غیرمستقیم، بر اساس ماده (۲) ۷ این مقررات علیه «د» (یکی دیگر از اعضای کارتل) در دادگاه محلی که خسارت در آن رخ داده است اقامه دعا می‌کند. حال سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا ماده ۳۰ مقررات بروکسل در این مورد قابل اجراست یا خیر؟ پاسخ این پرسش بستگی به این دارد که اولین دادگاه رسیدگی‌کننده کدام دادگاه باشد؟ و آیا آن دادگاه صلاحیت رسیدگی به دعوی دیگر را دارد یا خیر؟ اگر دادگاه اول دادگاهی باشد که «ج» در آن محل اقامت دارد و صلاحیت رسیدگی به دعوی «ب» را نداشته باشد، دادگاه دوم نمی‌تواند صلاحیت را به نفع دادگاه اول رد کند، زیرا دادگاه اول صلاحیت رسیدگی به دعوی «ب» را ندارد.

در خصوص «دعاوی مطروحه» و «دعاوی مرتبط» با موضوع نقض قوانین رقابت ایران، ماده ۱۷ قانون آیین دادرسی مدنی اجرا می‌شود. بر این اساس، اگر دعوی طاری «با دعوی اصلی مرتبط یا دارای یک منشأ باشد در دادگاهی اقامه می‌شود که دعوی اصلی در آنجا اقامه شده است.» ماده ۸۹ این قانون ضمن اشاره به ایراد مطرح بودن دعوا در دادگاهی دیگر به‌عنوان یکی از موانع رسیدگی (بند ۳ ماده ۸۴) دادگاه را مکلف می‌کند از رسیدگی خودداری ورزد و پرونده را

1. irreconcilable judgments
2. conflicting decisions
3. Walderspin

به دادگاهی که دعوا در آن مطرح است ارجاع دهد. اگرچه قواعد مذکور عام هستند و دعاوی حقوق رقابت موارد واجد وصف بین‌المللی را نیز در برمی‌گیرند، اما اجرای آنها در رسیدگی‌های موازی در دادگاه‌های دو کشور آسان نیست، چراکه با صدور قرار عدم صلاحیت توسط دادگاه مؤخر نمی‌توان پرونده را به دادگاه کشوری دیگر فرستاد، و در صورت امتناع دادگاه از رسیدگی یا صدور رأی بدون ارجاع، قاضی مربوطه مستنکف از احقاق حق شناخته می‌شود (ماده ۳ قانون آیین دادرسی مدنی) (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۹۳). از این رو ماده ۹۷۱ قانون مدنی این‌گونه دعاوی را بدین شکل تعیین تکلیف کرده است: «مطرح بودن همان دعوا در محکمه اجنبی رافع صلاحیت محکمه ایرانی نخواهد بود»، بدون اینکه جنبه‌های دیگر مسئله مثل صدور احکام مغایر را بیان کند.

یکی از نویسندگان حقوقی دو مورد را در توجیه این مشکل ذکر کرده است: اول آنکه در حقوق بین‌الملل، سازمانی که توزیع صلاحیت بین دادگاه‌های کشورهای مختلف را انجام دهد وجود ندارد، و دوم آنکه نظر به قابل اجرا نبودن احکام دادگاه‌های خارجی در برابر احکام داخلی، ایراد صدور احکام معارض مطرح نخواهد شد (ماده ۹۷۲ قانون مدنی) (ارغینیا، ۱۳۸۳: ۱۹۸). اگرچه این دو مورد اشاره به حقایق موجود دارند، لکن راه‌حل مناسبی برای این مشکل ارائه نمی‌دهند، ضمن اینکه ذکر مورد دوم برای توجیه رسیدگی‌های موازی و صدور احکام متعارض نوعی مصادره به مطلوب است. راه‌حل بهتری که ارائه شده است مربوط به معاهدات بین‌المللی بین کشورهاست، همانند موافقت‌نامه بین دولتین ایران و روسیه جهت معاضدت در پرونده‌های مدنی و جزایی^۱ که در بند ۳ ماده ۲۱ آن مقرر شده است: «در صورت آغاز رسیدگی به یک پرونده با همان طرفین و بر یک مبنای حقوقی در دادگاه‌های طرفین متعاقد که مطابق با این قرارداد صلاحیت رسیدگی به این پرونده را دارند، دادگاهی که دادرسی را دیرتر شروع کرده است آن را قطع می‌کند. در صورت اثبات عدم صلاحیت دادگاهی که رسیدگی به پرونده را آغاز نموده است، دادگاه طرف متعاقد دیگر می‌تواند رسیدگی به پرونده را شروع کند». راهکار دیگری که در فرض نبود معاهدات بین‌المللی بیان شده این است که اگر دادگاه خارجی در تاریخی مقدم بر طرح دعوا در دادگاه ایرانی رسیدگی را آغاز کند و خود را صالح به رسیدگی تشخیص دهد، دادگاه ایرانی رسیدگی را متوقف می‌کند و پس از صدور حکم یا توقف دادگاه خارجی در رسیدگی، با درخواست خواهان و با لحاظ کردن حکم دادگاه خارجی اقدام به رسیدگی و صدور حکم می‌کند. اجرای این راهکار تا حدودی از رسیدگی‌های موازی و صدور احکام متعارض جلوگیری خواهد کرد (سلجوقی، ۱۳۹۹: ۴۹۸).

۵. نتیجه

در این نوشتار به مسئله صلاحیت قضایی دادگاه‌ها در اجرای خصوصی حقوق رقابت پرداخته شد. همان‌طور که مشاهده شد برای تعیین دادگاه صالح در دعوی حقوق رقابت می‌بایست به قواعد صلاحیتی موجود در مقررات بروکسل در حقوق اروپا و مقررات پراکنده در قوانین ایران تمسک کرد. در این زمینه مقایسه‌ای بین این دو دسته مقررات انجام گرفت که بیانگر آن است که قواعد صلاحیت دادگاه‌ها در دو نظام حقوقی اروپا و ایران شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارند. در هر دو، قواعد صلاحیت اضافی در اختیار خواهان این‌گونه دعوی قرار دارد که می‌تواند علاوه بر امکان طرح دعوا در محل اقامت خوانده از آنها بهره‌جوید. در قوانین ایران علی‌رغم وجود قاعده کلی صلاحیت دادگاه در ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی مدنی، قاعده صلاحیت مربوط به مسئولیت مدنی که دعوی حقوق رقابت از جنس آن محسوب می‌شود، پیش‌بینی نشده است، هرچند مشکلات حقوقی فقدان این قاعده با امکان اقامه دعوی خواهان در محل اقامت خود کاهش یافت. همچنین در این پژوهش دانسته شد که علی‌رغم غیرقراردادی بودن دعوی حقوق رقابت و بطلان قراردادهای ضدرقابتی و صرف‌نظر از نوع دعوی (دعوی خصوصی به دنبال تصمیم مرجع رقابت یا دعوی خصوصی مستقل)، تمسک به قواعد صلاحیت مربوط به قرارداد امکان‌پذیر و عاری از اشکال است و آنچه واقعاً برای تعیین صلاحیت مناسب اهمیت دارد، شناخت دادگاهی است که نزدیک‌ترین پیوند با دعوا را داشته باشد. در این مقاله همچنین استدلال شد که قرار گرفتن اختلافات مربوط به حقوق رقابت در محدوده موافقت‌نامه صلاحیت دادگاه در صورت طراحی موسع آن قابل پذیرش است. مضافاً آنکه محتمل است برخی از خریداران یا مصرف‌کنندگان در دو دعوی متفاوت یکسان باشند که در چنین شرایطی، در مقررات بروکسل قاعده‌های «دعوی مطروحه» یا «دعوی مرتبط» پیش‌بینی شده است. بر اساس قواعد صلاحیتی ایران امکان وقوع رسیدگی‌های موازی در دعوی حقوق رقابت واجد عنصر فرامرزی وجود دارد، مگر در موارد وجود معاهده با کشورهای دیگر که در این صورت قواعد صلاحیتی آن مشابه قواعد مربوطه در مقررات بروکسل می‌شود. در غیر این صورت، همانند روابط کشورهای اروپایی با کشورهای ثالث (خارج از حوزه اتحادیه اروپا) رفتار می‌شود. در خاتمه آنکه، متأسفانه در نظام حقوقی ایران، قانونگذاری‌های لازم برای جلوگیری از صدور آرای متعارض توسط دادگاه‌ها در اختلافات مدنی و بازرگانی در فضای بین‌المللی به‌ویژه مرتبط با حقوق رقابت‌ها انجام‌نپذیرفته است که این امر نیازمند توجه نهادهای قانونگذاری کشور است.

بیانیه نبود تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را شامل پرهیز از دزدی ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

قدردانی

مراتب سپاس و قدردانی خود را از سردبیر محترم جناب آقای دکتر کاظمی و دبیر اجرایی محترم سرکار خانم صادقی و داوران گرامی که زمینه انتشار مقاله را فراهم ساختند، اعلام می‌کنیم.

منابع

- ابراهیمی، سیدنصرالله (۱۳۹۱). صلاحیت دادگاه‌ها و تعیین آن در حقوق بین‌الملل خصوصی ایران. *ارج‌نامه دکتر الماسی*، ۱۷-۵۱، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- ارفع‌نیا، بهشید (۱۳۸۳). حقوق بین‌الملل خصوصی. ج ۲، تهران: بهتاب.
- اصغریان، مجتبی (۱۳۹۷). درس‌هایی از حقوق بین‌الملل خصوصی پیشرفته. تهران: خرسندی.
- حسینی، مینا (۱۳۹۶). حقوق رقابت در آیین ساختار و تصمیمات شورای رقابت. تهران: مجد.
- حیاتی، علی عباس (۱۴۰۱). آیین دادرسی مدنی در نظم حقوقی کنونی. تهران: میزان.
- سلجوقی، محمود (۱۳۹۹). حقوق بین‌الملل خصوصی. ج ۲، تهران: مجد.
- شهیدی، مهدی (۱۳۹۹). اصول قراردادهای و تعهدات. تهران: مجد.
- شهیدی، مهدی (۱۳۹۸). تشکیل قراردادهای و تعهدات. تهران: مجد.
- شهیدی، مهدی (۱۳۹۹). سقوط تعهدات. تهران: مجد.
- شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۶). حقوق قراردادهای. تهران: سمت.
- صفایی، سیدحسین (۱۳۸۷). قواعد عمومی قراردادهای. تهران: میزان.
- قاسم‌زاده، سیدمرتضی (۱۳۸۸). الزام‌ها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد. تهران: میزان.

References

- Arfa Nia, B. (2004). *Private International Law*. Vol. 2, Tehran: Behtab. [in Persian]
- Asgharian, M. (2018). *Lessons from Advanced Private International Law*. Tehran: Khorsandi. [in Persian]
- Ashton, D., Henry, D., Maier-Rigaud, F., & Schwalbe, U. (2013). *Competition Damages Actions in the EU: Law and Practice*. Cheltenham: Edward Elgar.

- Basedow, J., J. (2012). *International Antitrust Litigation: Conflict of Laws and Coordination*. Oxford: Hart Pub.
- Bogdan, M. (2016). *Concise Introduction to EU Private International Law (3rd ed.)*. Groningen: Europa Law Publishing.
- Danov, M. (2011). *Jurisdiction and Judgments in Relation to EU Competition Law Claims*. Oxford: Hart Pub.
- Dickinson, A., & Lein, E. (2015). *The Brussels I Regulation Recast*. Oxford: Oxford University Press.
- Ebrahimi, S. N. (2012). Jurisdiction of Courts and its Determination in Iran's Private International Law. *A festschrift for Dr. Almasi*, 51-17. [in Persian]
- Ebrahimi, Seyed N. (2010). An Overview of the Private International Law of Iran: Theory and Practice. *Yearbook of Private International Law*, (12), 503-530. <https://doi.org/10.1515/9783866539488.503>.
- Ebrahimi, Seyed N. (2005). *Mandatory Rules and Other Party Autonomy Limitations in International Contractual Obligations, with Particular Reference to the Rome Convention*. London: Atena Press Limited.
- Fawcett, J. J., & Torremans, P. (2011). *Intellectual Property and Private International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Hartkamp, A. S., Sieburgh, C. H., & Devroe, W. (2017). *Cases, Materials, and Text on European Law and Private Law*. Oxford: Hart Publishing.
- Hartley, T. C. (2015). *International Commercial Litigation: Text, Cases and Materials on Private International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hayati, A. A. (2022). *Civil Procedure in the Current Legal System*. Tehran: Mizan. [in Persian]
- Hosseini, M. (2017). *Competition Laws in the Mirror of the Structure and Decisions of the Competition Council*. Tehran: Majd. [in Persian]
- Qasemzadeh, S. M. (2009). *Obligations and Civil Liability without Contract*. Tehran: Mizan. [in Persian]
- Safai, S. H. (2008). *General Rules of Contracts*. Tehran: Mizan. [in Persian]
- Saljuqi, M. (2020). *Private International Law*. Vol. 2, Tehran: Majd. [in Persian]
- Shahidi, M. (2020). *Principles of Contracts and Obligations*. Tehran: Majd. [in Persian]
- Shahidi, M. (2019). *Formation of Contracts and Obligations*. Tehran: Majd. [in Persian]
- Shahidi, M. (2020). *The Extinction of Obligations*. Tehran: Majd. [in Persian]
- Shiravi, A. (2017). *Law of Contracts*. Tehran: Samt. [in Persian]
- Torremans, P., Fawcett, J. J., & Grušić, U. (2017). *Private International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Zogg, S. (2015). Accumulation of Contractual and Tortious Causes of Action Under The Judgments Regulation. *Journal of Private International Law*, 39-76. <https://doi.org/10.5235/17441048.9.1.39>.

ج) پرونده‌ها

Burke v Uvex Sports [2005] ILPr 348
Case 189/97 *Kalfelis v Schroder* [1988] ECR 5565
Case 38/81 *Effer SpA v Kantner* [1982] ECR 825
Case C-26/91 *Jakob Handte and Co. GmbH v Traitements Mecanochimiques des Surfaces SA* [1992] ECR I-3990
Case C-406/92, *Tatry v Maciej Rataj* [1994] ECR I-05439
Case C-453/99, *Courage Ltd v Crehan* [2001] ECR I-6297
Case C-548/12 *Brogstter v Fabrication de Montres Normandes EURL* [2014] ECLI:EU:C:2014:148
Case No U-3-08 *Pandora Production Co Ltd v Lise Aagaard Copenhagen A/S*
Source v TUV Rheinland Holding [1998] QB 54